

Reïntegratie na verblijf in een gesloten jeugdzorg inrichting

Een pilot studie naar de mate van sociale competentie bij vertrek van de
O.G. Heldringstichting en de mogelijkheden voor follow-up onderzoek

Master thesis Orthopedagogiek
Werkveld Jeugdzorg
2007-2008

Datum: 3 juli 2008
Docent: dr. J.B.M. Jansma
Tweede lezer: dr. H.E. Storsbergen
Student: M.C. Leyten
Studentnr.: 3064948

Reïntegratie na verblijf in een gesloten jeugdzorg inrichting

Een pilot studie naar de mate van sociale competentie bij vertrek van de O.G. Heldringstichting en de mogelijkheden voor follow-up onderzoek

M.C. Leyten

Universiteit Utrecht, master Orthopedagogiek 2007-2008

Het doel van gesloten jeugdzorg instellingen is niet alleen het voorkomen van recidive, maar ook succesvolle integratie in de maatschappij. Recidivecijfers geven om deze reden een onvolledig beeld over hoe het een jongere vergaat na uitstroom van een gesloten jeugdzorg instelling. De mate van deze integratie wordt gezien als een bepaalde kwaliteit van leven, ofwel welzijn van een jongere. Wonen, werken en vrije tijd worden hierbij gebruikt als indicatoren, gemeten door sociale competentie. Het doel van dit pilot onderzoek is het in beeld brengen in welke mate de competenties voor succesvolle reïntegratie aanwezig zijn bij de jongeren die de O.G. Heldringstichting verlaten. In het tweede deel wordt aan de hand van de uitkomsten van het onderzoek nagegaan welke problemen zich hebben voorgedaan met betrekking tot het follow-up onderzoek. **Resultaten:** Uit het eerste deel van de resultaten blijkt dat de helft van de jongeren (horizontaal) doorstroomt naar een vorm van jeugdhulpverlening, de andere helft is uitbehandeld en gaat naar een gezinssituatie of zelfstandig wonen. De mate van sociale competentie bij vertrek van de O.G. Heldringstichting is niet optimaal, wat enige relatie heeft met verblijfsduur, leeftijd en de aanwezigheid van een stoornis. In het tweede deel van de resultaten komt naar voren op welke problemen is gestuit met betrekking tot follow-up onderzoek. Met name de onderzoeksperiode, communicatie en de vragenlijsten hebben voor problemen en onduidelijkheden gezorgd. **Discussie:** De factoren die enige relatie hebben met de sociale competenties (verblijfsduur, leeftijd, aanwezigheid van een stoornis), kunnen gezien worden als een verklaring waarom sociale reïntegratie na verblijf binnen een JJI wel of niet lukt. Een follow-up onderzoek is mogelijk, mits rekening wordt gehouden met een langere onderzoeksperiode, een transparante communicatie met afstemming van de vragenlijsten op de informatie waarover de respondenten beschikken.

Kernbegrippen: (sociale) reïntegratie, recidive, sociale competentie, welzijn

Inleiding

Jaarlijks worden er honderden jongeren opgenomen in een justitiële jeugdinstelling¹. Deze jongeren kampen met ernstige en meervoudige (gedrags) problematiek en worden op civiel- of strafrechtelijke gronden geplaatst binnen een JJI². Tijdens het verblijf in deze instellingen worden de jongeren behandeld en voorbereid op terugkeer in de maatschappij. Er is weinig bekend over hoe het de jongeren vergaat na de reïntegratie in de maatschappij. Er zijn wel cijfers bekend over het recidiveren van jongeren na verblijf in een JJI (Heiden-Attema & Wartna, 2000; Wartna, Kalidien, Tollenaar & Essers, 2006; Boendermaker, 1995; Opgehelder, 2007). De vraag is echter of recidive gelijk staat aan reïntegreren in de maatschappij. Onderzoek van Boendermaker (1999) bij de populatie toont aan dat de problematiek van jongeren in de Nederlandse behandelinstellingen voornamelijk te typeren is als ernstige gedragsproblematiek, vaak is er ook sprake van comorbiditeit. Bij een aanzienlijke groep is er namelijk ook sprake van psychiatrische problemen.

Binnen de justitiële behandelinstellingen verblijven jongeren waarvan hun (persoonlijkheids) ontwikkeling wordt bedreigd. In het belang van deze jongere moet hij of zij intensief behandeld en opgevoed worden. De populatie bestaat voornamelijk uit jongens (73%) en zij zijn bij opname vaker ouder dan meisjes. De leeftijd van de jongeren varieert van elf tot negentien jaar. De helft van de jongeren in de onderzoeksgroep van Boendermaker (1999) heeft een niet-Nederlandse achtergrond. Het overgrote deel van de jongeren komt uit een onstabiele gezinssituatie en heeft te maken gehad wisselende opvoeders door echtscheiding van hun ouders of door overlijden van één van de ouders. Voor opname woonden de meeste jongeren in andere tehuizen, in een pleeggezin of bij familie of vrienden. Veel van de jongeren hebben een lange hulpverleningsgeschiedenis. Dit wijst op de ernstige en voortdurende, chronische problemen. De plaatsing in een JJI zorgt ervoor dat de jongeren worden gedwongen om aan de behandeling mee te werken (Boendermaker, 1999; Boendermaker 1995).

Zoals eerder vermeld, zijn er cijfers bekend over recidive. In verschillende onderzoeken is aangetoond, dat het percentage van delinquente handelingen na behandeling

¹ Voortaan JJI genoemd. Een JJI is een instelling voor jongeren tussen de twaalf en ongeveer achttien jaar. Er is een onderscheid tussen opvang- en behandelinstellingen voor jongens en meisjes. In de opvanginstellingen verblijven jongeren met jeugddetentie. Ook zitten er jongeren die nog wachten op de uitspraak van de rechter. In behandelinstellingen verblijven jongeren met een 'PIJ maatregel' (Plaatsing In een Justitiële Jeugdinstelling). De jongere krijgt deze maatregel als een ontwikkelingsstoornis heeft geleid tot het plegen van een misdrijf. Er verblijven ook jongeren in een behandelinstelling op basis van een kinderschermingsmaatregel, 'ondertoezichtstelling' (ots) of 'uithuisplaatsing'. De jongere kan dan niet meer thuis wonen.

² Sinds januari 2008 vallen de civielrechtelijke jongeren niet meer onder ministerie van Justitie, maar onder het ministerie Jeugd en Gezin. De O.G. Helderstichting is een gesloten jeugdzorg instelling. Daar er nog geen onderzoeken bekend zijn met deze indeling van de verschillende jeugdzorg instellingen, wordt in dit onderzoek de term JJI aangehouden.

of vrijlating hoog ligt. Het percentage jongeren, dat binnen twee jaar na vertrek uit de inrichting voor een misdrijf werd vervolgd, schommelt tussen 60 procent in 1997 en 54 procent in 2003 (Boendermaker, 1998; Wartna et al., 2006; van Dam, Jansens & de Bruyn, 2005; Heiden-Attema & Wartna, 2000). Uit onderzoek van Wartna, el Harbachi en van der Laan (2005) blijkt dat eenderde van de jongeren in het eerste jaar na uitstroom van een JJI opnieuw in aanraking is gekomen met justitie. Zes jaar na uitstroom heeft een groep van 100 ex-JJI verblijvers in totaal 404 nieuwe justitiecontacten gehad. Na zeven jaar zal vier op de vijf jongeren hebben gerecidiveerd. Daarmee is de totale recidive onder deze groep jongeren ongeveer twee keer zo groot als onder jeugdige daders in het algemeen. De recidive cijfers onder jongeren die in een justitiële jeugd inrichting opgenomen geweest zijn, vertonen een dalende tendens (Wartna, et al., 2006). Toch blijkt de prognose voor de jongeren in de behandelinrichtingen niet al te hoopvol. Om zicht te krijgen op de omvang van recidive binnen de JJI-groep, moet gekeken worden naar de prevalentie en frequentie van de verschillende vormen van recidive (Boendermaker, 1998).

Wanneer het om recidive gaat, worden verschillende criteria gebruikt. Het begrip wordt op verschillende wijzen benaderd. In onderzoeken wisselt de operationele definitie en dit zorgt voor verwarring. Het is niet altijd helder of recidive wordt gezien als herhaling van het uitgangsdeldict of het vóórkomen van alle typen delicten (Lodewijks, de Ruiter & Doreleijers, 2003). Er zijn verschillende factoren die samenhangen met recidive. Leeftijd is daarvan een van de belangrijkste. Jongeren die al vroeg uit huis zijn geplaatst hebben een grotere kans om te recidiveren (Wartna, et al., 2005; Heiden-Attema & Wartna, 2000). Daarmee samen hangt de justitiële voorgeschiedenis. Wanneer een jongere al eerder voor opname in aanraking is gekomen met justitie in verband met delinquent gedrag, is de kans groter dat hij of zij na uitstroom recidiveert. Jongens vervallen na uitstroom twee keer zo snel in recidive als meisjes. Samenhangend met recidive zijn ook de verblijfstitel en -duur. Wanneer een jongere in preventieve hechtenis is genomen, een jeugddetentie³ heeft opgelegd gekregen of is geplaatst in het kader van OTS (onder toezicht stelling) is recidive lager dan na een strafrechtelijke maatregel. Over het algemeen genomen betekent een gemiddelde verblijfsduur een beter uitstroomresultaat in vergelijking met een korte of lange verblijfsduur (Wartna et al., 2005). De aard van de problematiek en de redenen van vertrek kunnen de recidivekans niet voorspellen (Heiden-Attema & Wartna, 2000). Toch is de kans groter dat de jongere wederom in een problematische situatie verkeert en na een jaar weer in een

³ Bij jeugddetentie beslist de kinderrechter, dat de straf in een opvanginrichting wordt uitgezeten in plaats van een boete of lichte taakstraf.

residentiële setting verblijft wanneer de jongere de interventie niet heeft afgemaakt (Boendermaker, 1998; Heiden-Attema & Wartna, 2000).

Uit onderzoek van van Dam, Janssens en de Bruyn (2005) blijkt dat risico en protectieve factoren in de leefsituatie na vrijlating gerelateerd zijn aan recidiveren. De jongeren die thuis, zelfstandig of bij familie of vrienden wonen, zijn over het algemeen tevreden over hun woonsituatie. Vaak hebben zij het naar hun zin op school of werk. Deze jongeren hebben een sociaal netwerk en niet of nauwelijks financiële problemen (Boendermaker 1998). Echter van Dam en collega's (2005) stellen dat werkeloosheid, tevredenheid over werk, school prestaties en toekomstperspectief niet gerelateerd zijn aan recidivisme. Tegen de verwachting van de onderzoekers in, blijkt dat lage inkomsten niet leiden tot recidivisme. Hoger inkomen was zelfs aanleiding tot toename van recidiveren.

Het doel van een justitiële jeugdinstelling gaat verder dan het voorkomen van recidive, het gaat om succesvolle reïntegratie. De recidivecijfers geven daarom een onvolledig beeld over hoe het jongeren vergaat na verblijf in een JJI. Voor een succesvolle reïntegratie is meer nodig dan niet recidiveren. Niet alle jongeren vervallen namelijk in recidive en dit hoeft niet te betekenen dat het in die gevallen goed ook gaat met die jongeren. Wanneer de aandacht op reïntegratie wordt gevestigd, geeft dit mogelijk een vollediger beeld van hoe het een jongere vergaat na uitstroom van een behandelinstelling. Behandeling binnen een JJI wordt toegespitst op het individu. De ontwikkeling van jongeren wordt gedurende het verblijf nauw gevolgd. De jongere krijgt steeds meer verantwoordelijk- en vrijheden. Op deze manier wordt toegewerkt naar uitstroom en terugkeer in de maatschappij. Deze terugkeer in de maatschappij wordt gezien als reïntegratie, weer deel uitmaken van het geheel (Boendermaker, 1999; Boendermaker, 1995; Opgehelderd, 2007). De nadruk ligt op 'resocialisatie'. Dit betekent dat de jongeren zo goed mogelijk worden voorbereid op een acceptabel leven in de samenleving (Boendermaker en van Yperen, 2003). Resocialisatie is lastig te bewerkstelligen. Jongeren worden immers uit de samenleving gehaald en nemen hier gedurende een periode ook niet meer aan deel. Ze komen uit alle delen van het land, dit maakt het moeilijk om een sociaal netwerk tot stand te brengen en te onderhouden (Boendermaker en van Yperen, 2003). Daarnaast is de groep jongeren die in een JJI verblijft, er één, waarbij andere straffen of interventies niets of te weinig hebben uitgehaald. Voor de OTS-ers is de interventie in de instellingen vaak een laatste redmiddel (Boendermaker en van Yperen, 2003). Het gaat om jongeren met ernstige (gedrags)problemen en deze

problemen zijn na behandeling binnen een JJI (vaak) niet verdwenen (Boendermaker, van der Veldt & Booy, 2003). Het is dan ook niet realistisch te verwachten dat een jongere na verblijf optimaal is geïntegreerd en geresocialiseerd in de maatschappij en daarbij niet meer in recidive vervalt en/of probleemgedrag vertoont (Boendermaker en van Yperen, 2003).

Na vertrek kunnen de jongeren tegen verschillende (nieuwe) problemen aan lopen. Follow-up onderzoek van Boendermaker (1998) naar het welzijn van 317 jongeren, 15 maanden na vertrek uit een behandelinrichting, toont de kwetsbaarheid van jongeren die binnen een behandelinrichting zijn verbleven. Er zijn verschillende risicofactoren die de kans op terugval of herhaling van problemen kunnen veroorzaken. Daartoe behoren werkeloosheid, wisselingen van verblijfplaats en financiële problemen en terugval in oude gewoontes (zoals middelengebruik en delinquent gedrag). Onderzoek van Boendermaker en collega's (2003) wijst uit dat de problemen bij bepaalde risicogroepen erger worden, wanneer bij ontwikkeling van antisociaal en delinquent gedrag niet wordt ingegrepen. En deze groepen vormen binnen de JJI's de populatie. Wanneer jongeren op jonge leeftijd al (gedrags)problemen ondervinden, is dit met grote regelmaat een voorspeller van chronische problemen (Boendermaker, 1998; Heiden-Attema & Wartna, 2000). Dat er na uitstroom nog problemen zijn, is dus niet verbazingwekkend (Boendermaker et al., 2003).

Van Dam en collega's (2005) concluderen dat een relatie, verhuizen naar een andere buurten werk geen garanties zijn voor succesvolle reïntegratie. De sociale contacten van een jongere, deelname aan clubs en verenigingen kunnen dienen als maat van sociale integratie. Hierbij gaat het om hoe regelmatig jongeren deelnemen aan activiteiten in club- of groepsverband, hoeveel en welke vrienden ze hebben en wat ze in hun vrije tijd doen. Dit zijn indicatoren over hoe een jongere is opgenomen in de samenleving en hoe hij of zij zich in de samenleving beweegt (Dieleman, 2000). Kortom wonen, werken en vrije tijd kunnen worden gezien als indicatoren van reïntegratie.

De mate van reïntegratie wordt gezien als een bepaalde kwaliteit van leven van een jongere. Als indicatie van deze kwaliteit wordt welzijn gebruikt. De afgelopen jaren is het welzijn van jongeren aanleiding geweest tot diverse onderzoeken. Volgens Huysmans (2004) is dit niet verwonderlijk, aangezien welzijnsbeleving en welzijnsproblematieken jongeren eigen zijn. Jongeren zijn op zoek naar een eigen identiteit en komen daarbij de behoefte aan welzijnszorg, streven naar individueel welzijn en de daarmee de mogelijke wrijving met anderen of de samenleving tegen.

Welzijn is een ruim, moeilijk te definiëren begrip wat eenieder anders interpreteert. Waar de een welzijn ziet als een goede geestelijke en fysieke gezondheid, ziet de ander welzijn als financiële en materiële welvaart (Huysmans, 2004). Welzijn van jongeren is vanaf de jaren '70 onder de aandacht van de maatschappij. De indicatoren werden oorspronkelijk onderverdeeld in verschillende domeinen, zoals economische veiligheid, gezondheid en onderwijs (Lippman, 2007). Bowers Andrews en Ben-Arieh (1999) constateren dat er honderden afzonderlijke indicatoren, verdeeld over verschillende domeinen, zijn om een indicatie te kunnen geven van het welzijn van kinderen en jongeren. De overeenstemming binnen de verschillende visies is dat de indicatoren bepaalde (levens)domeinen zouden moeten bevatten. Swanborn (1974) stelt dat welzijn gevormd wordt door de gebieden gezondheid, huisvesting, opleiding en vorming, werkgelegenheid, beschikbaarheid van goederen en diensten, veiligheid, sociale (on)gelijkheid en sociale participatie. Ook Bowers Andrews & Ben-Arieh, (1999) vinden participatie van de jongeren in de omgeving onderdeel van welzijn en scharen dit onder het domein sociaal netwerk.

De indicatoren voor het welzijn van het kind zijn in de loop van de jaren, meer toegesneden op de ontwikkeling van het kind. De focus is daarbij steeds meer komen te liggen op de interactie tussen het kind en zijn omgeving (Lippman, 2007; Bowers Andrews & Ben-Arieh, 1999). Een adequate ontwikkeling van het kind, is dus van belang voor het welzijn.

Om zich te ontwikkelen, moeten kinderen en jongeren zich verschillende taken eigen maken. Met ontwikkelingstaken wordt bedoeld op de thema's die karakteristiek zijn voor een bepaalde levensfase en waarvoor de jongere vaardigheden moet ontwikkelen. Deze taken verwijzen naar verschillende aspecten van de omgevingsfactoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van een persoon. Ontwikkelingstaken omvatten verschillende subtaken, die in het dagelijks leven een leidraad vormen. Voor jongeren van 12 tot 21 jaar zijn deze taken onderverdeeld over de volgende domeinen; positie t.o.v. ouders, onderwijs of werk, vrije tijd, creëren en onderhouden van een eigen woonsituatie, autoriteit en instanties, gezondheid en uiterlijk, sociale contacten en vriendschappen, intimiteit en seksualiteit. Het adequaat omgaan met de ontwikkelingstaken, die kenmerkend zijn voor een bepaalde leeftijd, is een voorwaarde voor een goed verloop van de ontwikkeling (Slot & Spanjaard, 1999).

Wanneer een jongere over voldoende vaardigheden beschikt om leeftijdsadequaat om te gaan met een ontwikkelingstaak, wordt dat door Slot en Spanjaard (1999) competent

genoemd. Sociale competentie is een begrip dat eind jaren '50 voor het eerst is omschreven (White, 1959). In de loop van de tijd zijn er verschillende analytici geweest die het begrip sociale competentie hebben gedefinieerd. Ook hiervoor bestaat geen universeel geaccepteerde definitie. Echter waar de verschillende definities allemaal op neerkomen, is het zich adequaat ontwikkelen en eigen maken van de verschillende ontwikkelingstaken.

Het principe dat individuele ontwikkeling wordt beïnvloed door kwaliteit van de sociale omgeving waarin de persoon leeft of deelneemt en de omvang en aard van de interactie tussen de verschillende settings is de basis van het ecologisch ontwikkelingsmodel. Een belangrijk punt binnen deze theorie is dat er rekening wordt gehouden met de verschillende invloeden op de ontwikkeling van het kind en dat deze afhangen van de sociale karakteristieken van de omgeving (Gorman-Smith, Tolan & Henry, 2000).

Het ecologisch ontwikkelingsmodel vormt de basis voor het sociaal competentiemodel. Binnen dit model staat het verminderen van probleemgedrag en competentievergroting centraal. De invloeden van buitenaf worden in de beschrijving van het sociaal competentiemodel onderverdeeld in stressoren en protectieve factoren. Die weer een positieve of negatieve invloed hebben op de balans van ontwikkelingstaken en vaardigheden. Deze balans is het evenwicht tussen de ontwikkelingstaken die voor een bepaalde leeftijd worden gesteld en de vaardigheden die hij of zij bezit om deze taken te vervullen (Slot & Spanjaard, 1999). Voor jongeren met ernstige gedragsproblemen, zoals de meeste jongeren die opgenomen zijn (geweest) binnen een JJI, is het moeilijk om zich de ontwikkelingstaken eigen te maken. Tijdens hun ontwikkeling zijn zij blootgesteld aan stressoren en protectieve factoren op verschillende niveaus (onder andere individueel en gezinsniveau). Jongeren die met ernstige gedragsproblemen kampen, missen de sociale competentie om op een adequate wijze om te gaan met ontwikkelingstaken. Dit leidt tot een beperkte sociale competentie. Echter kan incompetentie ook tot probleemgedrag leiden (Slot & Spanjaard, 1999).

Geringe sociale competentie zorgt voor een beperking in de mogelijkheden om vriendschappen te sluiten en behouden. Daarmee missen de jongeren een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijke participatie en dit zal een negatieve invloed hebben op hun welzijn (Adams, 1983; Boendermaker en van Yperen, 2003). Sociale competentie is dus van belang voor een succesvolle integratie en zorgt hiermee voor kwaliteit van leven en dient zo als maat voor welzijn van een jongere. Dit omdat ontwikkelingstaken onderwijs of werk,

vrije tijd, creëren en onderhouden van een eigen woonsituatie van belang zijn voor het welzijn van de jongere.

Recidive cijfers van jongeren na verblijf in een JJI zijn reeds bekend en regelmatig onderzocht. Echter, zoals eerder beschreven, geeft dit geen algemeen beeld over hoe het een jongere vergaat na verblijf binnen een JJI. Wanneer een jongere niet recidiveert hoeft dit namelijk niet te betekenen dat het goed gaat met een jongere. Behandelinstanties streven dan ook naar een goede integratie bij terugkeer in de maatschappij. Deze reïntegratie wordt gezien als een maat voor de kwaliteit van leven. Deze maat wordt aangeduid met het begrip welzijn. Om een indicatie te krijgen van het welzijn van een jongere, moet er naar verschillende domeinen gekeken worden, zoals gezondheid, huisvesting, opleiding, werkgelegenheid en sociale participatie. Wanneer jongeren zich adequaat ontwikkelen op deze domeinen, worden zij als sociaal competent gezien. Jongeren verschillen in de mate van competentie op het moment dat zij de instellingen verlaten. De mate van competentie wordt beïnvloed door risicofactoren in de jongere zelf, m.n. persoonlijkheidsstoornissen of gedragsproblemen. Risicofactoren vanuit de omgeving kunnen ook van invloed zijn op de jongere, zoals gezinsfactoren en sociale contacten. Deze (risico) factoren bemoeilijken niet alleen de ontwikkeling op de domeinen, maar ook de reïntegratie in de maatschappij of staan deze zelfs in de weg. Om inzicht te verwerven in de mate van welzijn en een verklaring te vinden voor verschillen tussen de jongeren, is het nodig een beeld te krijgen van hun competenties op het gebied van wonen, werken en vrije tijd en van de risicofactoren die daarop van invloed zijn.

Daar er nog weinig bekend is over hoe het met jongeren gaat na verblijf binnen een justitiële jeugdinstantie, is het doel van dit pilot-onderzoek het in beeld brengen hoe het een jongere vergaat bij uitstroom. Het is daarbij belangrijk om te kijken naar het welzijn. Om dit in beeld te brengen kan gekeken worden naar de sociale (re)integratie van een jongere op de gebieden wonen, werken en vrije tijd. In dit deelonderzoek wordt een begin gemaakt met het in kaart brengen van de sociale competenties van de jongeren op het moment dat zij de O.G. Heldringstichting verlaten. Er wordt gekeken in welke mate de jongeren over de sociale competenties beschikken, welke nodig zijn voor een succesvolle reïntegratie. Tevens worden demografische gegevens geïnventariseerd om op deze manier in beeld te brengen welke factoren kenmerkend zijn voor de jongeren die uitstromen en welke van invloed kunnen zijn

op het welzijn na uitstroom. Vervolgens wordt nagegaan welke mogelijkheden er zijn om follow-up onderzoek te doen en welke problemen zich hierbij voor kunnen doen.

Method

De O.G. Heldringstichting biedt al zo'n 160 jaar opvang en ondersteuning aan jonge mensen en hun gezinnen. De O.G. Heldringstichting is een landelijk georiënteerde gesloten jeugdinrichting voor de opvang van orthopsychiatrische jongeren in de leeftijd van 12 tot 18, uitlopend tot 23 jaar (en hun ouders). In de O.G. Heldringstichting zijn 151 jongeren opgenomen. De behandeling binnen de O.G. Heldringstichting is gebaseerd op competentievergroting met als doel een succesvolle reïntegratie in de maatschappij. Basis hiervoor is het sociaalcompetentie model. Dit competentiemodel maakt gebruik van een leertheoretisch kader en een ontwikkelingspsychologisch perspectief. Naast het verminderen van het probleemgedrag, is competentievergroting ook vooral gericht op het vergroten van vaardigheden (Slot & Spanjaard, 1999).

Het grootste deel van de jongeren stroomt tussen een en twee jaar na plaatsing uit. Zij gaan naar een kamertrainingscentrum, familie of zelfstandig naar een kamer. Een ander deel is nog niet klaar met de behandeling en gaat naar een andere residentiële voorziening, al dan niet gesloten. Wanneer een jongere uitstroomt naar ouders of naar een kamertrainingscentrum, wordt hij of zij begeleid door een Intern Traject Begeleider⁴ vanuit Work Wise⁵ Nederland. Wanneer jongeren, ouders en voogd ervoor kiezen wordt er een Scholings- en Trainingsprogramma⁶ ingezet. Dit vormt een vangnet voor een tot drie maanden nadat de jongere is uitgestroomd. In dit programma wordt een dag- en vrijetijdsbesteding opgenomen, inclusief financiering. Daarnaast worden er afspraken opgesteld waaraan eenieder zich tijdens deze maanden moet houden. Een keer in de twee weken is er contact met de jongere en wordt beoordeeld hoe het met de jongere gaat. Wanneer de ITB-er dit nodig acht, kan de jongere weer teruggeplaatst worden op de O.G. Heldringstichting (bijvoorbeeld wanneer hij of zij zich niet aan gemaakte afspraken houdt).

⁴ In het vervolg ITB-er genoemd.

⁵ Work Wise Nederland helpt jongeren die geplaatst zijn in een jeugdinrichting op weg naar een passende baan of beroepsopleiding, zowel binnen als buiten de instelling.

⁶ In het vervolg STP genoemd

Procedure

In dit pilot-onderzoek wordt gekeken naar het welzijn van de jongeren op het moment van uitstroom. Het onderzoek is verdeeld in twee delen. In het eerste deel van het onderzoek worden kenmerken in beeld gebracht van de jongeren die de O.G. Heldringstichting verlaten. In het tweede deel wordt gekeken naar de mogelijkheid voor een follow-up onderzoek met betrekking tot de reïntegratie van een jongere na uitstroom van de O.G. Heldringstichting.

Bij uitstroom wordt een vragenlijst door de mentor ingevuld, waarmee de sociale competentie in beeld wordt gebracht. Daarnaast worden er demografische gegevens verzameld vanuit het bestand van het Ministerie van Justitie. Voor de aanwezigheid van een stoornis en diploma wordt gebruik gemaakt van het dossier van de jongere.

Drie maanden na uitstroom wordt een vragenlijst ingevuld waarmee de aanwezigheid van psychosociale problemen, sterke kanten van het kind en de invloed van psychosociale problemen op het dagelijks functioneren worden gemeten. Tevens wordt gebruik gemaakt van de follow-upvragenlijst die door Work Wise is ontwikkeld en wordt gebruikt. Vervolgens heeft er een data-analyse plaatsgevonden. De uitkomsten en interpretaties zijn verwerkt in dit pilot-onderzoek.

Onderzoeksgroep

Binnen de O.G. Heldringstichting verblijven jongeren met een bedreigde (persoonlijkheids) ontwikkeling. Zij hebben vaak een lange hulpverleningsgeschiedenis en in hun belang moeten zij intensief behandeld worden. Naast in de jongere gelegen probleem factoren, zoals een persoonlijkheids- of gedragsstoornis, hebben zij vaak ook te maken (gehad) met een onstabiele thuissituatie (echtscheiding of overlijden van één van de ouders). De onderzoeksgroep van het eerste onderzoeksgedeelte wordt gevormd door de jongeren die binnen de O.G. Heldringstichting opgenomen zijn geweest en tussen januari en december 2007 en tussen januari en april 2008 zijn uitgestroomd. Er zijn in dit onderzoek 120 jongeren betrokken, waarvan 95 meisjes (79,2 %) en 25 jongens (20,8 %). De leeftijd van de jongeren bij uitstroom varieert van 14 tot 19 jaar, waarbij de gemiddelde leeftijd 16,8 jaar is. De gemiddelde leeftijd van de meisjes is 16,9 jaar en van de jongens 16,5 jaar. De deelname aan dit onderzoek is gebaseerd op de beschikbaarheid van de TVA-scores van de jongeren die zijn uitgestroomd.

In het tweede deel van het onderzoek worden de mogelijkheden voor follow-up onderzoek bekeken en welke belemmeringen dit oplevert. De onderzoeksgroep wordt gevormd door de jongeren die tussen oktober en december 2007 zijn uitgestroomd na verblijf op de O.G. Heldringstichting. Deze groep bestaat uit 3 jongens (16,7%) en 15 meisjes (83,2%). Hun leeftijd varieert van 14 tot 18 jaar en de gemiddelde leeftijd is 16,7 jaar. Zij verbleven gemiddeld 12,4 maanden binnen de O.G. Heldringstichting. Van deze jongeren hebben er 11 een stoornis. Na uitstroom zijn 4 van de jongeren teruggekeerd in een gezinssituatie en 7 zijn er opgenomen in een andere residentiele setting. Er zijn 2 jongeren zelfstandig gaan wonen. Een gelijk aantal is naar een begeleid wonen project uitgestroomd. Van 1 jongere is niet duidelijk waar hij of zij naartoe is uitgestroomd.

Onderzoeksinstrumenten

Taken en Vaardigheden Adolescenten

De vragenlijst Taken en Vaardigheden Adolescenten⁷ heeft als doel om de mate van vaardig functioneren van jongeren in hun dagelijkse leefomgeving in kaart te brengen en meet de sociale competentie. De vragenlijst bestaat uit 137 items verdeeld over 6 domeinen en 29 schalen. De 6 domeinen worden gevormd door 25 van de 29 schalen en hebben betrekking op de volgende onderwerpen: omgaan met leeftijdsgenoten, autonomie en zelfsturing, school en toekomst, werk en toekomst, seksualiteit en relaties en als laatste zelfverzorging. De 4 schalen met betrekking tot de vaardigheidsgebieden die niet binnen bovenstaande domeinen vallen, bestaan uit de volgende onderwerpen: alcoholgebruik, druggebruik, lichaamsbeeld en complimenten. De schalen bieden zicht op specifieke vaardigheidsgebieden. De items worden door de mentoren van de jongeren beoordeeld op een vijf-puntsschaal (1 = 'dit geldt helemaal niet' tot 5 = 'dit geldt helemaal'). De TVA is genormeerd voor jongens en meisjes van 12 tot en met 21 jaar die verblijven in een residentiële instelling voor jeugdzorg in Nederland (Knaap, Beenker & Bijl, 2004). De auteurs geven een interne consistentie door middel van de Cronbach's alpha, van $\alpha=.75$ tot $\alpha=.85$ voor de verschillende domeinen. In eerder onderzoek binnen de O.G. Heldringstichting (van der Velden, 2005) werd vastgesteld dat de interne consistentie van het grootste deel van zowel de schalen als domeinen voor deze populatie voldoende tot goed is.

⁷ In het vervolg TVA genoemd.

Sterke Kanten en Moeilijkheden

De Strengths and Difficulties Questionnaire⁸ is een korte vragenlijst die het gedrag screent. De SDQ meet de aanwezigheid van psychosociale problemen, sterke kanten van het kind en de invloed van psychosociale problemen op het dagelijks functioneren (Herngreen, 2006). De vragenlijst gaat over de zelfvoltooiing bij adolescenten en kijkt naar het chronische aspect van problemen (SDQinfo, 2005). De vragenlijst is verdeeld over 5 schalen: emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort, problemen met leeftijds-genoten en pro-sociaal gedrag (allen bestaande uit 5 items). De items worden door de jongeren en de ITB-er afzonderlijk beoordeeld op een drie-puntsschaal (1= 'niet waar', 2='een beetje waar', 3= 'zeker waar'). Uit TNO-onderzoek van Vogels, Crone, Hoekstra & Reijneveld (2005) naar vragenlijsten voor opsporen van psychosociale problemen bij kinderen blijkt dat de SDQ-score onderscheid mogelijk maakt tussen kinderen die waarschijnlijk geen problemen hebben en kinderen die dat wel hebben. Vogels en collega's (2005) geven een interne consistentie door middel van de Cronbach's alpha, van $\alpha = .80$.

Vragenlijst Work-Wise

De vragenlijst van Work-Wise bestaat uit verschillende onderdelen. Het eerste deel bestaat uit 15 vragen. Dit zijn exit gegevens die bij uitstroom worden ingevuld door de ITB-er. Het tweede deel bestaat uit 28 vragen die door de jongeren wordt ingevuld en 15 vragen die de ITB-er invult na drie maanden na uitstroom. Deze vragenlijst bestaat uit vragen over de situatie van de jongeren, zoals dag- en vrijetijdsbesteding en woonomgeving. Alle mogelijke antwoordcategorieën zijn hierbij gebruikt.

Tulp

Tulp is een digitaal informatiebestand van het Ministerie van Justitie. In dit bestand zijn gegevens opgeslagen over de jongere. Het gaat om gegevens als geslacht, geboortedatum, geboorteplaats, huidige woonplek en verzekeringsgegevens. Het Tulp bestand wordt in dit onderzoek gebruikt als onderzoeksinstrument. In kaart wordt gebracht wat de kenmerken zijn van de jongeren die uitstromen. Tulp wordt gebruikt voor de demografische gegevens van de jongeren die binnen de O. G. Heldringstichting zijn verbleven. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de variabelen geslacht, leeftijd, duur van verblijf, vervolgplek, diploma, mogelijke stoornissen en verblijfplaats na uitstroom.

⁸ In het vervolg SDQ genoemd.

Data-analyse

Om de kenmerken van de onderzoeksgroep bij uitstroom in beeld te brengen, is een aantal demografische gegevens verzameld: leeftijd, sekse, aanwezigheid van een diploma, aanwezigheid van een stoornis, gemiddelde verblijfsduur en vervolgplek.

De leeftijd van de jongeren varieert van 14 tot 19 jaar oud. Om de invloed van leeftijd te onderzoeken is een indeling gemaakt in de leeftijdsgroepen 'jong', 'middel' en 'oud'. Daarbij is groep 'jong' 14-15 jaar, groep 'middel' 16-17 jaar en groep 'oud' 18-19 jaar.

In dit onderzoek wordt nagegaan of een gediagnosticeerde psychische stoornis (volgens DSM VI criteria) van invloed is op de TVA-scores van de jongere. De variabele 'aanwezigheid van stoornis' is gecodeerd met 0 = geen stoornis en 1 = wel een stoornis.

De verblijfsduur is ingedeeld in de groepen 'kort', 'middel', 'lang' en 'erg lang'. Daarbij staat groep 'kort' voor een verblijf van 0 tot 11 maanden, 'middel' voor 12 tot 22 maanden, 'lang' voor 23 tot 33 maanden en 'erg lang' voor een verblijf van 34 tot 44 maanden. Deze verblijfsduur is uitgerekend aan de hand van de volgende formule:
verblijfsduur = (vertrekjaar - opnamejaar) * 12 + (vertrekmaand - opnamemaand).

Tevens is de 'vervolgplek' na uitstroom van de O.G. Heldringstichting geïnventariseerd. De mogelijke 'vervolgplek' van de jongeren is ingedeeld in vijf categorieën: 'gezinssituatie', 'residentieel', 'zelfstandig', 'begeleid' en 'overig'. Waarbij missing values zijn ingedeeld bij 'overig'.

Om inzicht te verwerven in de mate van sociale competenties die jongeren bezitten bij uitstroom van de O.G. Heldringstichting, zijn de gemiddelde scores van de TVA-domeinen tussen de norm- en onderzoeksgroep vergeleken. Dit is afzonderlijk voor jongens en meisjes gedaan.

Met behulp van de variantie-analyses zijn de gemiddelde scores van de domeinen van de TVA vergeleken voor de variabelen 'verblijfsduur' (verdeeld over kort, middel, lang en erg lang), 'leeftijd' (verdeeld over jong, middel, oud) en 'vervolgplek' (verdeeld over gezinssituatie, residentieel, zelfstandig, begeleid en overig). Wanneer er sprake bleek te zijn van een significant verschil tussen groepen is aansluitend een post-hocvergelijking uitgevoerd volgens de Bonferroni-methode. De t-test is gebruikt om de gemiddelde scores van de domeinen van de TVA te vergelijken voor de variabelen 'sekse', 'stoornis' en 'diploma'.

Resultaten

Situatie bij uitstroom

In tabel 1 staan de kenmerken van de jongeren, die in 2007 de O.G. Heldringstichting hebben verlaten.

Tabel 1: Demografische gegevens populatie OGH

	Jongens	Meisjes	Totaal
Sekse	25 (20.8%)	95 (79.2%)	120
Gemiddelde leeftijd (in jaren bij uitstroom)	16.5	16.9	16.8
Gemiddelde verblijfsduur (mnd)	14.9	14.4	14.5
Stoornis	13 (52%)	56 (58.9%)	69 (57.5%)
Diploma	15 (60%)	53 (59.5%)	68 (56.6%)

Tussen jongens en meisjes blijken geen significante verschillen te bestaan met betrekking tot leeftijd, verblijfsduur, wel of geen stoornis en wel of geen diploma.

Vervolgens staan in tabel 2 de gegevens betreffende de vervolgplek van de jongere na het verlaten van de O.G. Heldring.

Tabel 2: Verdeling vervolgplek

	Frequentie	Procent
Gezinssituatie	33	27.5
Zelfstandig	12	10.0
Residentieel	21	17.5
Begeleid	27	22.5
Overig	27	22.5

In totaal keren 33 jongeren terug naar een gezinssituatie en 12 jongeren zijn zelfstandig gaan wonen. Dit betekent dat 45 jongeren uitbehandeld zijn, een percentage van 37.5 procent van de totale groep.

Vervolgens is gekeken naar de competenties van de jongeren. Om een indruk te krijgen van de mate van de sociale competenties van de jongeren die uitgestroomd zijn, is een vergelijking gemaakt tussen de onderzoeksgroep van de O.G. Heldringstichting en de normgroepscores van de TVA. De uitkomsten worden weergegeven in tabel 3.

Tabel 3: Normgroepgegevens TVA jongens-meisjes vergeleken met onderzoeksgroep OGH jongens-meisjes.

Domeinen	Normgroep TVA				Onderzoeksgroep OGH					
	Jongens		Meisjes		Jongens		Meisjes			
	n	M	n	M	n	M	t	n	M	t
Omgaan met leeftijdsgenoten	88	3.14	91	3.38	24	3.28	.93	90	3.16	-2.51*
Autonomie en zelfsturing	77	2.99	80	3.30	23	3.11	.57	83	2.79	-4.17*
School en werk	46	3.07	51	3.49	20	2.80	-.90	69	2.52	-5.64*
Seksualiteit en relaties	45	2.96	48	3.20	14	1.88	-3.06*	46	1.55	-9.55*
Zelfverzorging	93	3.57	103	3.77	24	3.25	-1.87	92	3.44	-3.52*

* $p < .01$

De jongens hebben een hogere score dan de normgroep op de domeinen 'omgaan met leeftijdsgenoten' en 'autonomie en zelfsturing' en een lagere score op de overige domeinen. Echter alleen op het domein 'seksualiteit en relaties' is er sprake van een significant verschil met de normgroep. De meisjes scoren op alle domeinen significant lager dan de normgroep.

Er is een aantal factoren dat kan samenhangen met de mate van competentie. In tabel 4, 5, 6 en 7 staan de resultaten van analyses waarmee de mogelijke relaties nagegaan worden tussen de factoren verblijfsduur, leeftijd, vervolgplek, sekse, stoornis en diploma en de vijf domeinen van de TVA.

Tabel 4: Enkelvoudige variantie-analyse voor de relatie tussen de domeinen en verblijfsduur

Domeinen	Verblijfsduur					Kort	Middel	Lang	Erg lang	Totaal	Kort	Middel	Lang	Erg lang	Totaal
	n	n	n	n	n										
Omgaan met leeftijdsgenoten	38	51	10	4	103	2.89	3.37	3.29	3.31	3.18	2.87*				
Autonomie en zelfsturing	36	47	10	3	96	2.60	3.02	3.20	3.18	2.85	1.62				
School en werk	28	40	8	4	80	2.22	2.79	2.69	2.53	2.58	1.17				
Seksualiteit en relaties	19	26	5	3	53	1.43	1.57	1.80	3.55	1.57	.59				
Zelfverzorging	40	51	10	4	105	3.18	3.59	3.23	3.55	3.40	1.85				

* $p < .05$

Tabel 5: Enkelvoudige variantie-analyse voor de relatie tussen de domeinen en leeftijd

Domeinen	Leeftijd								F
	Jong	Middel	Oud	Totaal	Jong	Middel	Oud	Totaal	
	n				M				
Omgaan met leeftijdsgenoten	16	64	31	111	3.01	3.19	3.26	3.18	.51
Autonomie en zelfsturing	15	62	29	106	2.50	3.08	2.70	2.85	1.72
School en werk	13	52	24	89	2.32	2.73	2.41	2.58	.68
Seksualiteit en relaties	5	38	17	60	0.73	1.85	1.57	1.62	3.00
Zelfverzorging	15	66	35	116	2.82	3.51	3.48	3.40	4.30*

* $p < .05$

Tabel 6: Enkelvoudige variantie-analyse voor de relatie tussen de domeinen en vervolgplek

Domeinen	Vervolgplek														F
	G	R	Z	B	O	T	G	R	Z	B	O	T			
	n							M							
Omgaan met leeftijdsgenoten	31	20	12	26	16	105	3.42	2.77	3.20	3.49	2.82	3.19	4.08**		
Autonomie en zelfsturing	26	20	10	26	15	97	2.79	2.56	2.65	3.34	2.59	2.83	1.79		
School en werk	21	16	10	23	14	84	2.48	1.95	2.96	3.12	2.47	2.58	1.82		
Seksualiteit en relaties	17	12	5	13	7	54	1.78	1.60	1.33	1.68	1.29	1.59	.31		
Zelfverzorging	31	21	12	26	17	107	3.53	3.00	3.61	3.55	3.26	3.40	1.74		

** $p < .01$

G= gezinssituatie, R= residentieel, Z= zelfstandig, B= begeleid wonen, O= overig, T= totaal

Voor het domein 'omgaan met leeftijdsgenoten' blijkt dat er een significante relatie is met verblijfsduur op de O.G. Heldringstichting. Het gemiddelde van de groep met een middellange verblijfsduur ligt significant hoger dan de groep met een korte verblijfsduur ($F=0.49$, $p > .05$). Er bestaat tevens een significante relatie tussen 'leeftijd' en het domein 'zelfverzorging'. Het gemiddelde van de groep van 14-15 jarigen is significant lager dan het gemiddelde van de groepen middel en oud. Ook blijkt er een significante relatie te zijn tussen de vervolgplek en het domein 'omgaan met leeftijdsgenoten' ($F= -0.69$, $p > .05$;

F= -0.66, $p > .05$). Het gemiddelde van de groep die terugkeert naar de gezinssituatie is significant hoger dan de groep die doorstroomt naar een (andere) residentiële setting (F= 0.65, $p > .05$). Tevens is het gemiddelde van de groep die doorstroomt naar een vorm van begeleid wonen significant hoger dan het gemiddelde van de groep die doorstroomt naar een residentiële setting (F= 0.71, $p > .05$).

Tabel 7: T-test voor sekse, stoornis en diploma

	Sekse			Stoornis			Diploma					
	n	M	t	n	M	t	n	M	t			
Domeinen	Jongen Meisje			Ja Nee			Ja Nee					
Omgaan met leeftijdsgenoten	113	3.28	3.16	.62	114	3.09	3.32	-1.56	112	3.28	3.01	1.69
Autonomie en zelfsturing	105	3.11	2.78	1.25	106	2.76	2.99	-1.10	104	2.77	2.95	-.80
School en werk	88	2.80	2.55	.68	89	2.38	2.87	-	87	2.58	2.55	.10
Seksualiteit en relaties	59	1.88	1.54	.90	60	1.36	2.00	-2.02	58	1.69	1.40	.92
Zelfverzorging	115	3.26	3.44	-.87	116	3.28	3.58	-1.80	114	2.48	3.24	1.39

* $p < .05$

Uit bovenstaande tabel blijkt dat jongens gemiddeld, met uitzondering van het domein 'zelfverzorging', hogere scores op de domeinen hebben dan de meisjes, maar de verschillen zijn niet significant. De scores van de jongeren met een psychische stoornis zijn gemiddeld lager op alle domeinen, dan de scores van de jongeren zonder stoornis. Er is echter alleen een significant verschil in de scores op het domein 'school en werk' tussen de jongeren met of zonder psychische stoornis. Op het domein 'school en werk' scoren de beide groepen vrijwel gelijk. Het al dan niet behalen van een diploma, gaat niet samen met significante verschillen op de verschillende domeinen.

Naar aanleiding van de significante verschillen op het domein 'omgaan met leeftijdsgenoten' in relatie tot de variabelen 'verblijfsduur' en 'vervolgplek', is een variantie-analyse uitgevoerd om de bijdrage van individuele en interactie effecten vast te stellen. Uit deze analyse blijkt dat er geen significant interactie-effect ('verblijfsduur' * 'vervolgplek') is (F= 1.02, $p > .05$).

Mogelijkheden voor follow-up onderzoek

Voor het tweede deel zijn de data zijn verzameld in de periode van januari tot en met maart 2008. Van de 120 jongeren, die in 2007 de O.G. Heldringstichting hebben verlaten, komen alleen de jongeren in aanmerking die in de periode van oktober tot en met december 2007 zijn uitgestroomd. De grote uitstroom van de jongeren blijkt plaats te vinden in de maanden mei en juni. In totaal zijn 18 jongeren met een gemiddelde leeftijd van 17 jaar in de periode van oktober tot en met december uitgestroomd. Van deze groep hebben 17 jongeren recht op STP. Binnen de periode van drie maanden zijn vier van deze jongeren weggelopen. Hierdoor is het contact met de ITB-er verbroken. De ITB-er is de enige persoon die contact met de jongere heeft na vertrek uit de instelling en hierdoor zijn er geen mogelijkheden geweest het follow-up onderzoek af te nemen.

Gebleken is dat niet iedereen gebruik maakt van STP, ondanks het uitgangspunt dat alle jongeren boven de 15 jaar in aanmerking komen om begeleid te worden door Work Wise. Dit heeft te maken met de vervolgplek waar de jongeren naar uitstromen. De resterende 13 jongeren zijn naar verschillende plekken gegaan, nadat ze de O.G. Heldring hebben verlaten. In totaal zijn vier jongeren teruggekeerd naar een gezinssituatie, twee jongeren zijn zelfstandig gaan wonen, bij zeven jongeren is er sprake van een horizontale plaatsing (residentieel), twee jongeren zijn overgeplaatst naar begeleid wonen en van twee jongeren is niets bekend over hun huidige verblijfplaats. Alleen de jongeren die zelfstandig gaan wonen of bij de ouders gaan wonen komen in aanmerking voor drie maanden STP. Hierdoor is het aantal mogelijke deelnemers aan het tweede deel van de pilot studie gereduceerd tot zes jongeren.

Bij de jongeren die wel hebben deelgenomen is een aantal belemmerende factoren voor follow-up onderzoek gebleken. Zo vullen de jongeren de follow-up vragenlijst niet volledig in. Een oorzaak is dat een aantal vragen van de vragenlijst voor de jongere niet duidelijk is. Daarnaast heeft de jongere op het moment van invullen al drie maanden, afgezien van de ITB-er, geen contact gehad met de instelling. Hierdoor bleek dat de jongere mogelijk het nut van de vragenlijst onvoldoende inziet en er een gebrek aan bereidwilligheid om de vragenlijst in te vullen, is ontstaan.

Tevens komt uit de pilot studie naar voren dat het invullen van de SDQ problemen oplevert. Gebleken is dat de vraagstellingen van de SDQ moeilijk bevonden werden door de jongeren. De indruk is ontstaan dat jongeren sociaal wenselijke antwoorden geven.

Zowel de teamleider van Work-Wise als de onderzoekers zijn ervan uitgegaan dat de SDQ probleemloos kon worden bijgevoegd bij de bestaande follow-up vragenlijst van Work-

Wise. Het invullen van de follow-up vragenlijst van Work-Wise en de SDQ heeft problemen opgeleverd bij de ITB-ers. Hiervoor kunnen verschillende argumenten worden aangedragen. De benodigde informatie en kennis om de twee vragenlijsten in te kunnen vullen is onvolledig/niet aanwezig. De vragen van de follow-up vragenlijst die betrekking hebben op welzijn en de SDQ betreffen persoonlijke situaties van de jongere, zaken waar de ITB-er niet of nauwelijks zicht op blijkt te hebben.

Bij de onderzoekers bestond de indruk dat de doelstelling en inhoud van het onderzoek bekend waren bij de ITB-ers. Mede hierdoor is gekozen voor informatie verstrekking via de teamleider van Work-Wise. Dit heeft geleid tot onduidelijkheid tussen de onderzoekers en de ITB-ers. Hierdoor verliep de informatieverstrekking en de communicatie niet zoals gewenst. Dit had tot gevolg dat de verzameling van gegevens onvolledig was.

Conclusie en discussie

Uit dit onderzoek blijkt dat de gemiddelde scores van sociale competenties van de jongeren uit de onderzoeksgroep gelijk aan of lager liggen dan die van jongeren in een residentiële instelling voor jeugdhulpverlening. Bij de meisjes zijn de gemiddelde scores op alle domeinen van sociale competentie significant later. Bij een aanzienlijk aantal van de meisjes uit deze onderzoeksgroep is een stoornis gediagnosticeerd. Dit zou een logische verklaring zijn voor het feit dat zij gemiddeld lager scoren op de sociale competenties dan de normgroep. Deze uitkomst is enigszins onverwacht, omdat de verwachting was dat de jongens uit de onderzoeksgroep lager zouden scoren, daar uit literatuur blijkt dat jongens twee keer zo snel recidiveren als meisjes (Wartna et al., 2005).

Dit onderzoek laat zien dat meer dan de helft van de jongeren die de O.G. Heldringstichting verlaten, een psychische stoornis heeft. Dit wijkt af van andere gegevens uit de literatuur, waarin naar voren komt, dat bijna alle jongeren die binnen een JJI verblijven met ernstige en meervoudige (gedrags)problematiek te maken hebben (Boendermaker 1999; Boendermaker, 1995). Het verschil kan verklaard worden, doordat in dit onderzoek alleen is gekeken naar stoornissen die zijn gediagnosticeerd volgens DSM-IV criteria. De jongeren die alleen kenmerken van een stoornis hebben, blijven daardoor buiten beeld. Om bij volgend onderzoek een vollediger beeld te verkrijgen over de problematiek van de jongeren bij uitstroom, moeten ook de kenmerken van de verschillende stoornissen meegenomen worden.

Van de jongeren die de O.G. Hellingstichting verlaten, keren de meeste jongeren terug naar een gezinssituatie. Dit heeft als risico dat het opnieuw integreren moeilijk zou kunnen zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat, in vergelijking met de jongeren uit onderzoeksgroep die naar andere woonvormen gaan en de normgroep, de jongeren die teruggaan naar een gezinssituatie gemiddeld hoger scoren op de verschillende competenties. De relatie tussen de vervolgplek van de jongeren en de competentie 'omgaan met anderen' is significant. Deze competentie is een belangrijke voorwaarde voor sociale integratie. Hiermee kan gezegd worden dat jongeren die teruggaan naar een thuissituatie voldoen aan een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle reïntegratie.

Opvallend is, dat uit dit onderzoek naar voren komt dat de helft van de jongeren horizontaal doorstroomt, wat betekent dat zij nog niet terugkeren in de maatschappij. Dat deze groep nog niet is uitbehandeld, blijkt ook uit hun lagere scores op de sociale competenties in vergelijking met jongeren in een residentiële instelling voor jeugdhulpverlening.

Meer dan de helft van de jongeren verlaat de O.G. Hellingstichting met een diploma. De verwachting was dat het behaald hebben van een diploma een positieve relatie zou hebben met de sociale competenties en dus een goede sociale reïntegratie. Uit dit onderzoek blijkt dat het behalen van een diploma niet samenhangt met de mate van sociale competenties, zelfs niet op de competentie met betrekking tot school en werk. Dat schoolprestaties niet samenhangen met sociale reïntegratie blijkt ook uit literatuur van van Dam en collega's (2005) waarin onderzoek is gedaan naar recidivisme als indicator voor reïntegratie.

Jongeren die middellang binnen de O.G. Hellingstichting verbleven, scoren hoger op de competentie 'omgaan met leeftijdsgenoten'. Dit komt overeen met gegevens uit de literatuur, waaruit blijkt dat een middellange verblijfsduur een beter uitstroomresultaat voor wat betreft de sociale competenties oplevert (Wartna et al., 2005).

Een algemene conclusie is dat de mate van sociale competentie bij vertrek van de O.G. Hellingstichting, zeker niet optimaal is, dit geldt in het bijzonder voor meisjes. Wanneer sociale competentie gezien wordt als indicator voor een succesvolle reïntegratie, dan voorspelt dit moeilijkheden bij de reïntegratie en het welzijn van de jongeren na vertrek uit een instelling voor jeugdhulpverlening. Het is dus belangrijk dat er goede begeleiding en nazorg wordt ingezet, wanneer een jongere zelfstandig of in een gezinssituatie gaat wonen.

In het tweede deel van deze pilot studie is gekeken naar de mogelijkheden voor follow-up onderzoek binnen de O.G. Heldringstichting.

Uit dit onderzoek blijkt dat er, verdeeld over een heel jaar, geen gelijkmatige uitstroom is. Daarnaast is de helft van de jongeren nog niet uitbehandeld, wat maakt dat niet elke jongere uitstroomt met STP, waarvoor de voorwaarde is dat een jongere terugkeert naar een gezinssituatie of zelfstandig gaat wonen. De overige jongeren stromen door naar een andere (behandel)setting en hebben daar voldoende begeleiding. Voor follow-up onderzoek betekent dit, dat maar met een gering aantal jongeren nog contact is drie maanden na vertrek van de O.G. Heldringstichting. Voor deze pilot studie betekende dit dat er geringe onderzoeksgegevens beschikbaar waren. Om een volledig beeld te verkrijgen van het welzijn van de jongeren (drie, zes en twaalf maanden) na verblijf binnen de O.G. Heldringstichting, zullen minimaal gedurende twee jaar gegevens moeten worden verzameld. Daarnaast moet er onderzoek gedaan worden naar de mogelijkheden om met de jongeren in contact te blijven na de STP periode, maar ook na uitstroom wanneer er geen STP wordt ingezet.

Het invullen van de vragenlijsten heeft voor problemen gezorgd. Deze zijn niet of onvolledig ingevuld. Wanneer een jongere de O.G. Heldringstichting heeft verlaten, is de binding en interesse met betrekking tot de instelling vaak verminderd. Mogelijk is hierdoor een gebrek aan bereidwilligheid ontstaan. Tevens werd het beantwoorden van de vragen moeilijk bevonden, door zowel de ITB-ers als de jongeren. Door het soort contact met de jongeren tijdens de STP periode, hebben de ITB-ers geen of gedeeltelijk zicht op de persoonlijke situaties en sociaal functioneren van de jongeren. Dit maakte dat zij de vragenlijsten vaak maar gedeeltelijk konden invullen. De jongeren vonden de vragen onduidelijk en moeilijk te beantwoorden. Daarnaast is het in verband met het STP belangrijk dat het goed gaat met een jongere in deze periode. Een mogelijk gevolg is dat jongeren sociaal wenselijk antwoorden hebben geven op de vragenlijsten, uit angst voor de eventuele terugplaatsing. Hierdoor zijn de gegevens die wel verkregen zijn aan de hand van de vragenlijsten, mogelijk niet geheel betrouwbaar. Voor verder onderzoek is het belangrijk dat er onderzoek wordt gedaan naar de vragenlijsten die worden gebruikt voor het follow-up onderzoek. Daarbij dient rekening gehouden te worden met de informatie die voor de verschillende personen beschikbaar is. Er zou gebruik gemaakt kunnen worden van verschillende vragenlijsten voor ITB-ers en de jongeren. Tevens zou een persoon, die meer zicht heeft op de persoonlijke situatie en het sociaal functioneren van de jongere ingezet

kunnen worden, bijvoorbeeld een mentor. Deze persoon heeft niet alleen voor een uitgebreider beeld van het welzijn van de jongere bij uitstroom, maar zou de jongere ook kunnen begeleiden bij het invullen van de vragenlijsten.

De informatie verstrekking is verlopen via de teamleider van Work-Wise. Dit heeft als gevolg gehad dat er onduidelijkheden en misverstanden ontstonden over wat er van de ITB-ers werd verwacht. Een mogelijk bijkomend gevolg is, dat de informatie verstrekking, vanuit de ITB-er richting de jongere, onvoldoende is geweest. Dit kan invloed hebben gehad op de bereidwilligheid van de jongeren en dus de verzameling van de onderzoeksgegevens. Voor verder follow-up onderzoek is het van belang dat er direct contact is tussen de onderzoekers en de hulpverleners, die de vragenlijsten beantwoorden en verzamelen. Onduidelijkheden en eventuele misverstanden kunnen zo snel ondervangen worden.

Referenties

- Adams, G.R. (1981). Social competence during adolescence: social sensitivity, locus of control, empathy and peer popularity. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 203-211.
- Berkel, A. van, Crone, M., Neppelenbroek, S., Spijkers, E., Vellema, M. & Vogels, T. (2006). *Handleiding voor het gebruik van de SDQ binnen de jeugdgezondheidszorg. Vragenlijst voor het signaleren van psychosociale problemen bij kinderen van 7-12 jaar*. Zutphen: Markant congressen.
- Boendermaker, L. (1995). *Jongeren in justitiële behandelinrichtingen*, Den Haag, Ministerie van Justitie, 1995, WODC K40; Boendermaker, L. & Verwers, C., *Een veld in beeld; een beschrijving van het werk in de justitiële behandelinrichtingen*, Arnhem: Gouda Quint, 1996, Onderzoek en beleid 159.
- Boendermaker, L. (1999). *Justitiële behandelinrichtingen voor jongeren. Populatie en werkwijze*. Den Haag: WODC .
- Boendermaker, L. (1998). *Eind goed, al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na vertrek uit een justitiële behandelinrichting*. Den Haag: WODC.
- Boendermaker, L., Veldt, M.C. van der & Booy, Y. (2003). *Nederlandse studies naar de effecten van jeugdzorg*. Utrecht: NIZW
- Boendermaker, L. & Yperen, T. van, (2003). *Kans in de keten. Een gemeenschappelijk referentiekader voor de justitiële jeugdinrichtingen*. Utrecht: NIZW.
- Bowers Andrews, A. & Ben-Arieh A. (1999). *Measuring and monitoring children's well-being*

- across the world. *Social Work*, 44(2), 105-115.
- Dam, C. van, Janssens, J.M.A.M & Bruyn, E.E.J. de (2005). Post release environmental risk and protective factors of juvenile criminal recidivism. In Dam, C. van, *Juvenile criminal recidivism. Relations with personality and post release environmental risk and protective factors* (23-45). Nijmegen: Trioprint.
- Dieleman, A. (2000). *Als de toekomst wacht... Over individualisering, vertrouwen en de sociale integratie van jongeren in West-Europa*. Assen: Uitgeverij van Gorcum.
- Gorman-Smith, D., Tolan, P.H & Henry, D.B. (2000). A developmental-ecological model of the relation of family functioning to patterns of delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 16(2), 169-198.
- Heiden-Attema, N. van der & Wartna, B.S.J. (2000). *Recidive na verblijf in een JBI. Een vervolgstudie naar de geregistreerde criminaliteit onder jongeren uit een justitiële behandelinrichting*. Den Haag: WODC.
- Huysmans, H. (2004). *Jeugd en Welzijn. De vlag die een diverse lading dekt*. In D. Burssens, S. De Groof, H. Huysmans, I. Sinnaeve, F. Stevens, K. Van Nuffel, N. Vettenburg, M. Elchardus, L. Walgrave & M. De Bie (Eds.), *Jeugdonderzoek belicht. Voorlopig syntheserapport van wetenschappelijk onderzoek naar Vlaamse kinderen en jongeren (2000-2004)* (pp.141-160). Onuitgegeven onderzoeksrapport, K.U.Leuven, VUB & UGent.
- Jongeren voelen zich gezond maar drinken teveel; trendstudie naar gezondheid en welzijn van jongeren*. (2007). Gevonden op 5 maart, op <http://www.trimbos.nl/default19953.html>
- Knaap, L. M. van der, Beenker, L. G. M., & Bijl, B. (2004). *TVA: Vragenlijst Taken en Vaardigheden van Adolescenten: handleiding*. Duivendrecht: PI Research.
- Lippman, L.H. (2007). Indicators and indices of child well-being: a brief American history. *Social indicators research*, 83, 39-53.
- Lodewijks, H.P.B., Ruiters, C. de, & Doreleijers, Th.A.H. (2003). Risicotaxatie en risicohantering van gewelddadig gedrag bij adolescenten. *Tijdschrift voor Directieve Therapie*, 1, 25-42.
- Opgehelderd, een beschrijving van de O.G. Helderstichting*. (versie 6, 2007).
- SDQ: Uses of the SDQ* (2005). Gevonden op 5 maart 2008, op <http://www.sdqinfo.com/>
- Slot, N.W. & Spanjaard, H.J.M. (1999). *Competentievergroting in de residentiële jeugdzorg. Hulpverlening voor kinderen en jongeren in tehuizen*. Baarn: Intro
- Swanborn, P.G. (1974). *Sociale indicatoren*. In P.G. Swanborn (red). *Mensen en methoden*. U.P.R.

- Trower, P., Bryant, B. & Argyle, M. (1978). *Social skills and mental health*. Methuen & Co Ltd: London.
- Vogels, A.G.C., Crone, M.R., Hoekstra, F. & Reijneveld, S.A. (2005). *Drie vragenlijsten voor het opsporen van psychosociale problemen bij kinderen van zeven tot twaalf jaar*. TNO, Kwaliteit van leven: Leiden.
- Wartna, B.S.J., Harbachi, S. el, Laan, A.M. van der (2005). *Jong vast. Een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive van ex-pupillen van justitiële jeugdinrichting*. Den Haag: WODC.
- Wartna, B.S.J., Kalidien, S.N., Tollenaar, N. & Essers, A.A.M. (2006). *Strafrechtelijke recidieve van jongeren uit justitiële jeugdinrichtingen. Uitstroom periode 1997-2003*. Den Haag: WODC.
- White (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297-333.